
**Pinczésné Palásthy Ildikó, Joó Anikó, Molnár-TamusViktória,
Szabóné Fodor Adrienne: A művészeti nevelés és a tanítóképzés:
A DRHE hallgatóinak művészetek iránti attitűdje és kultúrafogyasztási szokásai**

Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen

palasthy.ildiko@drhe.hu

molnar.tamus.viktoria@drhe.hu

joo.aniko@drhe.hu

szabone.adrienne@drhe.hu

A művészeti nevelést vizsgáló kutatásunk

A kulturális élet szerteágazó sokszínűsége nem valósulhatott volna meg a folyamatos művészeti nevelés nélkül, melynek intézményesült formái (pl. Zenede, Tanítóképző Főiskola) más néven bár, de ma is léteznek, és nagy hangsúlyt fektetnek tanítványaik széleskörű művészetpedagógiai fejlesztésére. A kutatásunk során a tánc, zene, képzőművészet, építészet, iparművészet, irodalom, szín(ház)művészet, fényképészet és filmművészet területeket érintettük (Tamusné Molnár, 2017).

A művészet a valóság megismerésének különleges formája, minden művészeti ág a személyiség belső világának kiteljesedését, érzelmi gazdagodását valósítja meg a műalkotásokon keresztül. A pedagógiában a kulturális értékek megismerésén túl jelentős szerepet tulajdonítunk a művészet személyiségfejlesztő hatásának is. A művészeti nevelést vizsgáló kutatások (pl. Kolosai, 2013; Turmezeyné & Balogh, 2005, 2009) igazolják azt a pedagógiai tapasztalatot, hogy a művészetekkel történő foglalkozás pozitív hatással van a személyiség egészére, kognitív és nonkognitív jellemzőire egyaránt, valamint olyan készségekre, amelyek később a munka világában elengedhetetlenül szükségesek lesznek.

Ezért szükséges már egészen kiskorban elkezdni a befogadói kompetenciák fejlesztését tapasztalatszerzéssel és művészeti élményekkel. Ezt a művészeti tapasztalatszerzést tartja kiindulópontnak John Dewey is *Art as experience* (1934) című művében. Véleménye szerint a művészet egy esemény, az élettapasztalatok birtokában először az alkotó, majd a befogadó élménye. Azonban nem minden gyermek részesül ilyen jellegű élményszerzésben élete első néhány évében családi körben, ezért ez fontos feladata lesz a tanítónak, aki a különböző szociokulturális háttérből érkező gyermekek érzelmvilágát a művészeteken keresztül gazdagítja.

A 2012-es NAT Művészetek részében alapelveként határozták meg, hogy a művészetpedagógia különböző területeire legyen jellemző a gyakorlat- és tevékenységközpontúság, hozzáteve, hogy a művészeti nevelés széles teret biztosít a művészettel nevelésnek is (https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf). A 2020-as Nemzeti alaptanterv pedig így fogalmaz: *"A művészet alapvető emberi szükséglet, a művészi alkotás pedig az ember legősibb kifejezési*

módja. A művészet köznevelésben betöltött szerepe nem önmagáért való, feladata egyensúlyt teremteni az értelmi-érzelmi intelligencia fejlesztésében. A tanuló belső világának érzelmi gazdagsága pozitívan hat a gondolkodás, a kreativitás, az emlékezőtehetség képességeire. A művészetoktatás a Nat nélkülözhetetlen része, a transzferhatás következtében tartalmi alkotóeleme lehet minden tantárgy eredményes tanításának."

(<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes>)

Az OECD 2005-ös jelentése óta előtérbe került a pedagógus munka minőségének jelentősége, mely a diákok iskolai eredményességének egyik dimenziója. Kiemelten igaz ez a megállapítás a közoktatás első néhány évében a gyermekek művészeti nevelését végző tanítókra. A megfelelő motiváltság és a szakmai kompetenciák kialakítása jelentős területe a tanítóképzésnek.

Az utóbbi években jelentősen megnőtt a művészeti neveléssel kapcsolatos kutatások és publikációk száma – többek között a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete által támogatott kutatásoknak (Váradi, 2020) és az EFOP-3.1.2-16-2016-00001 pályázat keretén belül formálódó Komplex Alapprogramnak (<https://www.komplexalapprogram.hu>) köszönhetően.

A Komplex Alapprogram pedagógiai modelljének kidolgozása és gyakorlati megvalósítása elsődlegesen a tanárképzésre fókuszált, így némi hiátus konstatálható az alapfokú oktatás alsótagozata, s így a tanítóképzés vonatkozásában. Ily módon keletkezett hiányérzetünk s több évtizedes tanítóképzésben szerzett tapasztalataink inspirálták azt a kutatást, mely intézményünk, a DRHE tanítójelölt hallgatóinak a jövő nemzedéke nevelésére irányuló hivatásuk művészetaszpektusú meghatározóinak és komponenseinek feltárását tűzte ki célul.

Pályamotiváció

Nagyon fontos a szakma művelőjének vagy a szakma gyakorlására készülő hallgatónak a választott pályával kapcsolatos motivációs bázisa. A motiváció fontos meghatározója a viselkedésnek, mindazon tényezők gyűjtőfogalma, melyek cselekvésre, tevékenység végzésére készítetik az embert.

A motívumok többféle felosztása, rendszerezése ismert. A pedagóguspálya aspektusából említésre érdemes a tartalomelméleti megközelítés. A McClland-modell (Roóz & Heidrich, 2010) például három motívum preferenciája mentén értelmezi a személyiség (értsd: pedagógus) megnyilvánulásait: a teljesítmény, a hatalom és a társulási motívum mentén.

A pedagógusi hivatás vonatkozásában a legismertebb a belső (intrinzik) és külső (extrinzik) motivációk megkülönböztetése. Belső motivációnak tekinthető a gyermekszeretet, a segítő szándék, az emberekkel való foglalkozás igénye, a tudásátadás lehetőségének, az önmegvalósítás

megélésének szükséglete, a művészetek iránti kedvező attitűd, a kulturális, művelődési igények. A külső motiváció között egyrészt a szakma valós és feltételezett kedvező sajátosságai, a szakma presztízse, illetve a körülmények, az egyén tanulással kapcsolatos kedvező tapasztalatai, családi indíttatásai, a számára fontos személyek, pl. pedagógusok hatása szerepelnek (Paksi et al., 2015).

Kutatási koncepciónk

A hallgatók művészeti tevékenységekhez való viszonyát erősen meghatározza az, hogy életük korábbi szakaszaiban családi és iskolai keretek között milyen hatások, benyomások érték őket, mit tartanak követendő mintának (Falus, 2004). Ennek mérése az azóta eltelt idő miatt rendkívül nehéz és bonyolult lenne, így erre nem vállalkozunk. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem oktatói kiemelt feladatuknak tekintik a tanító szakos hallgatók képzésében, a pályaszocializáció segítségével a művészeti nevelést, amely hangsúlyos vagy kevésbé hangsúlyos formában, direkt vagy indirekt módon jelen van valamennyi tantárgy oktatásában, közvetítői az intézmény kulturális rendezvényei, pályázatai, továbbá a hallgatóknak szervezett szabadidős kulturális tevékenységek. Művészeti nevelésben ilyen módon minden hallgató részesül, a hozzáférés – éppúgy, mint a Debrecen kínálta művészeti, kulturális programokhoz, művelődési lehetőségekhez – minden hallgató számára egyformán elérhető. Kutatócsoportunk a Kölcsey Ferenc Tanítóképzési és a Teológiai Intézet keretei között működő két tanszék, a Pedagógia és Pszichológia, valamint az Egyházzenei Tanszék oktatóiból 2020 tavaszán azzal a céllal alakult meg, hogy megvizsgáljuk a művészeti nevelés és a pályaszocializáció összefüggéseit, továbbá a művészeti nevelés személyiség- és értékrend formáló hatásait, eredményességét.

Az alábbi kérdésekre keressük a választ:

- A Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanítószakos hallgatóinak pályaválasztásában milyen (intrinsic és extrinsic) motívumok ismerhetők fel?
 - Változnak-e ezek a pályaszocializáció folyamatában?
 - Differenciálhatók-e ezek a műveltségterületek jellege alapján?
 - Van-e összefüggés a pályaaorientáció és a hallgatók kultúrafogyasztási szokásai között?
 - A művészeti nevelés hogyan befolyásolja a hallgatók művészetek iránti attitűdjét?
 - A műveltségterületi különbségek milyen kapcsolatban állnak a művészeti érdeklődéssel és aktív tevékenységgel?
-

Hipotéziseink szerint a képzés során a pályaszocializációs folyamat magasabb szintjére jutnak a hallgatók. Ez abban mutatkozik meg, hogy

- ❖ a pálya iránti elköteleződés fokozódik
- ❖ a szakma-specifikus motívumok előtérbe kerülnek, a műveltségterületi jelleg érzékelhetően megnyilvánul
- ❖ a művészeti jellegű műveltségterületi képzésben érintettek pályamotivációjában jelentősebb szerepet játszanak az érzelmi-szociális meghatározók
- ❖ a művészeti jellegű műveltségterületi képzésben érintettek kultúrával való kapcsolata intenzívebb
- ❖ a tanítójelölt hallgatók kultúrafogyasztási szokásai nem vagy csak kis mértékben térnek el a korcsoportra jellemzőtől (referencia: Magyar Ifjúság Kutatás)
- ❖ a két mérés között a művészetek iránti attitűd kedvezőbbé válik
- ❖ a gyermekkori családi vagy kortársi indíttatású művészeti közösségekben való részvétel korrelációt mutat a későbbi tanulmányok és szabadidős tevékenységek között.

A vizsgálati minta alapján a kutatás elsődlegesen a képzésünkben érintett tanítójelöltekre fókuszál, de kiterjesztjük a pályán lévő pedagógusokra, konkrétan az általunk elérhető pedagógus-továbbképzések hallgatóira is. Vizsgálatunk módszerével a kutatás adatfelvétele a 2020/2021-es tanév első félévében történt, mérőeszközként önkitöltős online kérdőívet alkalmaztunk, alkalmazunk. Az adatok elemzéséhez, az összefüggések feltárásához az SPSS statisztikai elemző szoftvert használjuk.

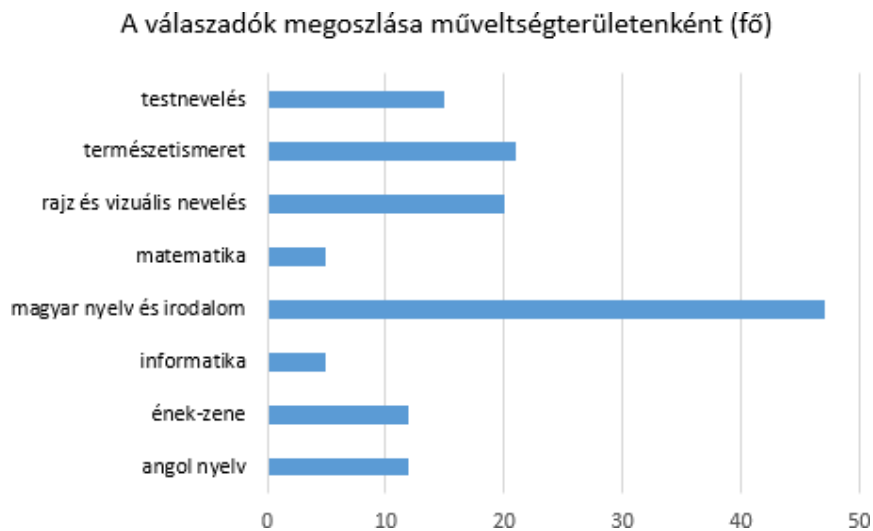
A kutatás bemutatása, eddigi eredmények

Az első adatfelvétel a Debreceni Református Hittudományi Egyetem nappali, illetve esti tagozatos tanítóképzésben részt vevő hallgatói populációjára irányult. Mérőeszközünk online kitöltős kérdőív volt, amely egyaránt tartalmazott nyílt végű, illetve feleletválasztós kérdéseket és arányskálákat. A demográfiai blokkban a kitöltők nemére, lakóhelyére, az érettségi évére, évfolyamára, tagozatára és a választott műveltségi területre kérdeztünk rá. Információt gyűjtöttünk a tanítójelöltek pályaválasztási motivációjáról (intrinzik és extrinzik), az intézményünk által szervezett kulturális programok látogatottságáról, a válaszadók olvasási és kultúrafogyasztási szokásairól, művészeti tevékenységéről. Rákérdeztünk az általános iskolai művészeti nevelés fontosságára és a hallgatók ezzel kapcsolatos jövőbeli terveire.

A vizsgált teljes populáció 214 fő. A kérdőívet 134 hallgató töltötte ki, ami 63%-os kitöltési arányt jelent. Demográfiai jellemzőiket tekintve a kitöltők nagy többségben nők (a válaszadók 94%-a) – ami megfelel a teljes populáció nemek szerinti megoszlásának –, az érettségi vizsgát többnyire 2015 és 2019 között tették le, közel egynegyedük származik megyeszékhelyről, 47% városból, 28% érkezett községből, 4% faluból és

mindössze 1 hallgató a fővárosból. A mintába bekerült hallgatók évfolyamok szerinti megoszlására jellemző, hogy amíg az első és másod évfolyamosok azonos arányban (25%-25%) töltötték ki a kérdőívet, addig a harmadéves hallgatók (21%) némileg alul-, a negyedévesek (29%) pedig felülreprezentáltak. A műveltségterületi megoszlást az 1. ábrán mutatjuk be.

1. ábra. A válaszadók megoszlása a műveltségi területek között

Forrás: Saját szerkesztés

Az ábrából kiderül, hogy a kutatásba bevont 134 főből a többség (79 fő) a humán, a művészeteket magukban hordozó tárgyra (magyar nyelv és irodalom, (rajz) és vizuális nevelés (vizuális kultúra), valamint ének-zene) specializálódik azzal együtt, hogy a természetismeret, a testnevelés és az angol nyelv is népszerű műveltségi terület. Öt hallgató két műveltségi területet vett fel, közülük négyen a magyar nyelv és irodalmat párosították az ének-zenével, egy hallgató pedig a természetismeret mellévette fel az ének-zenét.

Kedvező eredménynek tekintjük, hogy a megkérdezettek 92%-a készül tanítónak, mindössze 8% azoknak az aránya, akik még nem döntötték el, hogy a diploma megszerzése után tanítóként helyezkednek-e el, és senki sem nyilatkozott úgy, hogy biztosan más pályára készül. A hallgatók pályaválasztásában az intrinzik motívumok dominálnak úgy, mint a gyermekek szeretete, a segítő szándék, a tanulók ragaszkodása, és önmegvalósítási igényként megjelenik a játék, az éneklés és a rajzolás kedvelése (2. ábra).

2. ábra. Pályaválasztási motiváció (5 fokú skálán mérve, ahol 1 - egyáltalán nem igaz, 5 – teljes mértékben igaz)

Forrás: Saját szerkesztés

A Hittudományi Egyetem kulturális rendezvényei közül a megkérdezettek fele vett részt múzeumlátogatáson; valamivel több, mint 40%-a képzőművészeti kiállításon. 10 és 20% közötti említést kapott a koncert/hangverseny, a színházi előadás, a könyvbemutató és a Magyar Kultúra Napja rendezvényei, és 10% alatt maradt az irodalmi est és a művészeti workshop. Az eredményeket nagyban befolyásolhatja, hogy a közelmúltban a világjárvány miatt az említett rendezvények, események elmaradtak, így az első évfolyamos hallgatóknak még egyáltalán nem volt lehetőségük megismerni azokat.

Az olvasási szokásokban – a közösségi oldalak látogatása mellett – a szakirodalom olvasása dominál, ugyanakkor a válaszadók fele nyilatkozott úgy, hogy regényt és verset is olvas, illetve közel egynegyede olvassa a Bibliát (3. ábra). Ha az eredményeket összevetjük azzal a jelenséggel, hogy napjainkat az olvasási kedv általános hanyatlása jellemzi (Ley, Schaer & Dismukes, 1994; Bean, 2002; Adamikné, 2006; Lockwood, 2008; Clark & Douglas, 2011), a kedvtelésből olvasás gyorsan hanyatlik, és a folyamat különösen felgyorsult a fiatalok körében (Joó, 2020), akkor eredményeink nem tekinthetők kedvezőtlennek.

3. ábra. Mit olvasott az elmúlt három hónapban?

Forrás: Saját szerkesztés

A kultúrafogyasztásban a multiplex mozi, illetve a könyvesbolt látogatása van előkelő helyen (a válaszadók 66, illetve 62%-a keresi fel ezeket a helyeket rendszeresen), amelyet a könnyűzenei koncert (57%) és a könyvtár (49%) követ. Eredményeink az országos mintát követik (Nagy, 2016). A zenehallgatásban a popzene vezet (a megkérdezettek 84%-a hallgatja rendszeresen), de jelentős arányú említést kapott a rock, a hip-hop, a rap, az elektronikus, a klasszikus és a világzene is mint rendszeresen hallgatott zenei műfaj. A kutatásba bevont hallgatók kétharmada végez művészeti tevékenységet szabadidejében – jellemzően énekel, hangszeren játszik, rajzol, táncol – és egynegyede tervezi, hogy művészi pályára lép.

Az általános iskolai művészeti nevelést szinte kivétel nélkül (97%) fontosnak tartják a hallgatók, és azt tervezik, hogy tanítványaikkal rendszeresen látogatják majd a könyvtárat, színházat, hangversenyeket, táncelőadásokat, táncszínházat és bábszínházat. Ezek az eredmények leíró jellegű gyorseredmények. Az összefüggések (például a pályaválasztásimotiváció vagy a választott műveltségi terület és a kultúrafogyasztási szokások) feltárására a közeljövőben kerül sor. Elemzéseinket, következtetéseinket egy következő tanulmányban tesszük közzé.

A kutatás támogatója a Debreceni Református Hittudományi Egyetem kutatás-finanszírozási pályázata volt.

Irodalomjegyzék

- Adamikné Jászó Anna (2006). *Az olvasás múltja és jelene*. Budapest: Trezor.
- Bean, Thomas W. (2002). Making Reading Relevant for Adolescents. *Educational Leadership*, 60 (3), 34-37.
- Clark, Christina, & Douglas, Jonathan (2011). *Young People's Reading and Writing: An In-Depth Study Focusing on Enjoyment, Behaviour, Attitudes and Attainment*. London: National Literacy Trust.
- Dewey, John (1934, 1959). *Art as experience*. New York: Capricorn Books.
- Falus Iván (2004). A pedagógussá válás folyamata. *Educatio*, (3), 359-374.
- Joó Anikó (2020). Saecula lectionis. Az olvasás örök? *Mediárium*, 14 (1-3), 95-108.
- Kolosai Nedda (2013). Művészettudomány. *Gyermeknevelés*, 1 (2), 57-72.
- Komplex Alapprogram Koncepció*. Letöltés <https://www.komplexalapprogram.hu/cms/tartalom/megtekint/komplex-alapprogram-koncepcio> [2020.09.17].
- Ley, Terry C., Schaer, Barbara B., & Dismukes, Betsy W. (1994). Longitudinal study of the reading attitudes and behaviors of middle school students. *Reading Psychology: An International Quarterly*, 15 (1), 11-38.
- Lockwood, Michael (2008). *Promoting reading for pleasure in the primary school*. [Los Angeles, CA]: Sage.
- Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám – Nemzeti alaptanterv, II. 3. 7. Művészetek 10784. oldaltól.
- Magyar Közlöny 2020. évi 17. szám – Nemzeti alaptanterv, II. 3. 7. Művészetek.
- Nagy Ádám (2016). *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016*. Budapest: Excenter Kutatóközpont.
- Paksi Borbála, Schmidt Andrea, Magi Anna, Eisinger Andrea, & Felvinczi Katalin (2015). Pedagógus életutak, karrierök. *Educatio*, 24 (1), 63-82.
- Roóz József, & Heidrich Balázs (2010). *Vállalati gazdaságtan és menedzsment alapjai*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola.
- Tamusné Molnár Viktória (2017). *Művészeti nevelés az egyetem falai között és azon túl. A Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara oktatóinak művészeti, művészetelméleti és művészetpártoló tevékenysége 1914-1949*. [PhD értekezés]. Debrecen: DE BTK Humán Tudományok Doktori Iskolája.
- Turmezeyné Heller Erika, Máth János, & Balogh László (2005). Zenei képességek és iskolai fejlesztés. *Magyar Pedagógia*. 105 (2), 207-236.
-

-
- Turmezeyné Heller Erika, & Balogh László (2009). *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Nyitra: Kocka Kör; Nyitrai Egyetem.
- Váradi Judit (szerk.). (2020). *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet.
-